

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η αρετή λοιπόν αναφέρεται στα συναισθήματα και τις πράξεις, στις οποίες η υπερβολή αποτελεί λάθος και κατακρίνεται, το ίδιο και η έλλειψη, ενώ το μέσο επαινείται και είναι ορθό. Και τα δυο αυτά (ο έπαινος και το σωστό) έχουν σχέση με την αρετή.

Η αρετή επομένως είναι μια μεσότητα, επειδή βέβαια έχει ως στόχο της το μέσο.

Ακόμη, από τη μια, το να σφάλλει κανείς μπορεί να γίνει με πολλούς τρόπους (γιατί το κακό και το άπειρο πάνε μαζί, όπως δίδασκαν οι Πυθαγόρειοι, ενώ το καλό πάει με το πεπερασμένο), ενώ το να πράττει το σωστό (μπορεί να γίνει) με ένα μόνο τρόπο (γι' αυτό και το πρώτο είναι εύκολο ενώ το άλλο (είναι) δύσκολο, δηλαδή είναι εύκολο το να αποτύχουμε στο σκοπό μας, δύσκολο όμως το να πετύχουμε).

Και για αυτούς λοιπόν τους λόγους γνωρίσματα της κακίας είναι η υπερβολή και η έλλειψη, ενώ της αρετής η μεσότητα.

Γιατί, από τη μια, καλοί μπορούμε να γίνουμε με ένα μόνο τρόπο, ενώ κακοί με πολλούς τρόπους.

Β1. Ο Αριστοτέλης αρχικά διατυπώνει ένα συλλογισμό για να καταλήξει στο συμπέρασμα πως η αρετή είναι μεσότητα. Ο συλλογισμός είναι ο εξής:

Όταν στα συναισθήματα και στις πράξεις έχουμε μεσότητα, τότε λέμε ότι πετυχαίνουμε το ορθό και αυτό επαινείται (το δε μέσον επαινείται και κατορθούται)

Η επιτυχία του ορθού και ο έπαινος αυτού του πράγματος είναι η αρετή

(ταῦτα δ' ἀμφω τῆς ἀρετῆς)

ἀρα, η ἀρετή είναι μεσότητα

(μεσότης τις ἄρα ἐστὶν ἡ ἀρετή)

Η μεθοδικότητα του Αριστοτέλη όμως του «επιβάλλει» να ενισχύσει την άποψη του προσθέτοντας κάποια στοιχεία για την αρετή. Έτσι δικαιολογείται και η παρουσία του «ἐτι»

Αυτό επιχειρεί με μια αναφορά στη φιλοσοφία των Πυθαγορείων. Δέχεται τη διδασκαλία τους για τις αντίθετες – μεταξύ τους – δυνάμεις που κυβερνούν τον κόσμο. Στη διδασκαλία αυτή το αγαθόν είναι σύστοιχο π.χ με τὸ φῶς, με τὸ δεξιόν, με τὸ ἐν , με τὸ πέρασ, ἐνῶ τὸ κακὸν με τὸ σκότος, με τὸ ἀριστερόν, με τὸ πλῆθος, με τὸ ἄπειρον.

Το να κάνουμε λάθος («το κακόν» των Πυθαγορείων) είναι κάτι που μπορεί να συμβεί με πολλούς τρόπους («πλήθος» των Πυθαγορείων), γιατί το κακό (δηλαδή το να κάνουμε λάθος) ανήκει στο χώρο του αδιαμόρφωτου και του χωρίς όρια. Δηλαδή, οι κακές πράξεις είναι «άπειρες», και το άπειρο προκαλεί δέος στην ανθρώπινη λογική, είναι κακό.

Αντίθετα το να πετύχουμε το στόχο, το ορθό, το («αγαθόν» των Πυθαγορείων) γίνεται με έναν τρόπο (το «ἐν» των Πυθαγορείων), γιατί το αγαθό, το να πετύχουμε δηλαδή το στόχο μας, βρίσκεται μέσα σε ορισμένα όρια (πέρας» των Πυθαγορείων).

Επομένως , το αγαθό, οι καλές πράξεις, έχουν καθορισμένα όρια, είναι σύμμετρες και τέλειες, γιατί αυτό που έχει πέρας θεωρείται τελειότερο από το άπειρο και άμορφο.

Γί' αυτό το ένα είναι εύκολο (να αποτύχουμε στο στόχο μας) και το άλλο δύσκολο (να επιτύχουμε στο στόχο μας). Για τον ίδιο λόγο η υπερβολή και η έλλειψη είναι γνωρίσματα της κακίας, ενώ γνώρισμα της αρετής είναι η μεσότητα.

Μετά την φιλοσοφία και η ποίηση έρχεται να ενισχύσει την άποψη του Σταγειρίτη: «ἐσθλοὶ μὲν γὰρ ἀπλῶς, παντοδαπῶς δὲ κακοὶ»

Όλα επομένως οδηγούν στο ίδιο συμπέρασμα, ότι η υπερβολή και η έλλειψη είναι γνωρίσματα της κακίας, ενώ η μεσότητα είναι γνώρισμα της αρετής.

B2. Ο Αριστοτέλης αρχικά δίνει το προσεχές γένος της αρετής. Η αρετή είναι «ἕξις» είναι δηλ. η καλή ή κακή θέση που παίρνει κάποιος απέναντι στα πάθη. Η ορισμένη στάση που θα πάρει ο άνθρωπος διαμορφώνει το άτομο έτσι ώστε να ενεργεί με ένα μόνιμο και σταθερό τρόπο.

Η αρετή είναι «ἕξις προαιρετική»:

Ο Αριστοτέλης, αφού προσδιόρισε το «προσεχές γεγονός» της αρετής, δίνει τώρα την «ειδοποιό διαφορά» της: η αρετή δεν πρέπει να είναι μόνο καλή, επαινετή, πρέπει να χαρακτηρίζεται και από «προαίρεσιν», δηλαδή να προϋποθέτει ελεύθερη εκλογή. Η προαίρεση δεν είναι απλώς μια εκούσια πράξη (γιατί και τα παιδιά και τα ζώα ενεργούν εκούσια αλλά όχι ύστερα από ώριμη σκέψη), ούτε επιθυμία ή «θυμός» (γιατί και τα άλογα ζώα έχουν θυμό, όχι όμως προαίρεση) ούτε βούληση (γιατί η βούληση μπορεί να στρέφεται και σε πράγματα που είναι αδύνατα, όπως π.χ. η αθανασία μας, και επιπλέον γιατί η βούληση αποβλέπει πιο πολύ στο σκοπό και όχι στα μέσα, όπως η προαίρεση)

Προαίρεση λοιπόν είναι η εκλογή που δεν γίνεται στιγμιαία, τυχαία, επιπόλαια και απερίσκεπτα, αλλά «μετά λόγου και διανοίας», ύστερα από λογική και ώριμη σκέψη. Είναι η εκλογή, ύστερα από ώριμη σκέψη, ενός πράγματος ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα που έχω στην εξουσία μου και που είναι προσιτά σε μένα. Η προαίρεση προϋποθέτει τη σκέψη που καταλήγει σε μια τελική επιλογή και απόφαση να πράξουμε κάτι.

Την ηθική ποιότητα μιας πράξης, θετική ή αρνητική, τη χαρακτηρίζει η προαίρεση, γιατί η πράξη μας δεν αξιολογείται από τα ενδεχόμενα

αποτελέσματα της, αλλά από την προαίρεση με την οποία ξεκίνησε. Η προαίρεση είναι ο πυρήνας της ηθικής πράξης, η βάση της αρετής. Αν αποφασίσω ύστερα από ώριμη σκέψη και εφόσον υπάρχουν και οι άλλες προϋποθέσεις (π.χ. μεσότητα), τότε η πράξη μου είναι ενάρετη. Αυτό σημαίνει ότι ο Αριστοτέλης στην ηθική δέχεται την ελευθερία της βούλησης.

Πάντως, η σημασία της προαίρεσης για την ύπαρξη της αρετής επανειλημμένα τονίζεται από τον Αριστοτέλη. Σε άλλο χωρίο του ίδιου έργου του παραθέτει τους αναγκαίους όρους, για να χαρακτηριστεί μια πράξη ενάρετη: ο άνθρωπος πρέπει να έχει α) συνείδηση της πράξης του (ειδώς), β) την ανάλογη προαίρεση (προαιρούμενος) και γ) σιγουριά και σταθερότητα στην πραγματοποίησή της (βεβαίως και άμετακινήτως)

Η έννοια προαίρεση περικλείει τη λογική σκέψη, γιατί μόνο η λογική υποδεικνύει κάθε φορά την πρόπουσα συμπεριφορά και στάση και δίνει τη δυνατότητα της επιλογής.

Η αρετή βρίσκεται στο μέσον το «σε σχέση με εμάς»:

Ο Αριστοτέλης, δίνει τη δεύτερη έννοια που μαζί με την «προαίρεση» αποτελούν την ειδοποιό διαφορά της αρετής, τη μεσότητα «πρός ήμάς», σε σχέση με μας. Διευκρινίζει ότι η αρετή είναι μεσότητα σε σχέση με μας, «πρός ήμάς», με κριτήριο εμάς, υποκειμενική μεσότητα, όχι αντικειμενική, «κατ' αυτό το πράγμα». Η μεσότητα, που βρίσκεται σε αντίθεση με την υπερβολή και την έλλειψη, είναι κάτι το ορθό και επαινείται και γι' αυτό είναι ο στόχος της αρετής.

Το κριτήριο που καθορίζει τη μεσότητα είναι ο «λόγος», το ανθρώπινο λογικό, η ορθή κρίση του φρόνιμου- μυαλωμένου ανθρώπου (ώρισημένη λόγω).

Μυαλωμένος άνθρωπος είναι, κατά τον Αριστοτέλη, αυτός στον οποίο ενώνονται και συνυπάρχουν όλες οι αρετές και αυτός που μπορεί να σκεφτεί καλά σχετικά με το τι είναι αγαθό και συμφέρον για τον εαυτό του όχι μόνο από μια μερική άποψη (π.χ. ποια συντελούν στην υγεία, στη

σωματική δύναμη), αλλά γενικά ποια συντελούν «πρὸς τὸ εὖ ζῆν». Φρόνιμος ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸς που με τὴν πράξη του υψώθηκε σε ἠθική προσωπικότητα και κατόρθωσε να γίνει παράδειγμα, μέτρο σύγκρισης για τους ἄλλους, ὥστε να ἔχουν τις πράξεις του ὡς κριτήριο για τὴν ἠθική ποιότητα των δικῶν τους πράξεων.

Ἔτσι ἡ «μεσότητα σε σχέση με μας», που αποτελεί τὴν οὐσία τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ φαίνεται ὅτι ἔχει ἕναν υποκειμενισμό τέτοιο που μπορεῖ να οδηγήσει στὴν αυθαιρεσία και στὴν εὐκόλη λύση του συμβιβασμοῦ, στὴ συνέχεια, ὅταν με τὸν ὀρισμὸ τῆς ἀρετῆς καθορίζονται τὰ κριτήρια τῆς ὀρθότητάς τῆς (τὸ πνεῦμα τῆς κοινότητας, ὁ ὀρθὸς λόγος που καθορίζει ὁ «φρόνιμος», τὸ παράδειγμα πραγματωμένης ἀρετῆς σε μὴ ὀρισμένη κοινότητα), αντικειμενικοποιεῖται ὡς ἕνα βαθμὸ και περιορίζεται ἀρκετὰ ὁ υποκειμενισμὸς τῆς.

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τονίζεται με ἔμφαση ὅτι εἶναι δύσκολο να πετύχει τὴ μεσότητα ὁ καθένας· μόνο ὁ «εἰδὼς», ὁ «ἐπιστήμων» και ὁ «φρόνιμος» μπορεῖ να τὴν πετύχει. Γι' αὐτὸ, ἄλλωστε, ἡ ἀρετὴ εἶναι σπάνια, ἀξιέπαινη και ὀμορφη.

Ἡ φρόνηση λοιπὸν ἀν και ἀνήκει στὴ διανοητικὴ ἀρετὴ ἐμπλεκόμενη με τὴν ἠθική ἀποκτὰ πρακτικὸ χαρακτήρα.

B3. Σελ βιβλίου 147 – 148

Ἡ παράδοση λέει...και στο τέλος του Σωκράτη.

B4.

ἕξις

κατορθοῦν, κατορθοῦνται

προαιρετικὴ, αἰρεῖσθαι

πάθη, πάθει

ἕλλειψις

ὑπερβολήν, ὑπερβάλλειν

εἵκαζον

ἔστιν
πράξεις, πράξεσιν
ῥάδιον

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Αν λοιπόν θα ζήσω περισσότερο χρόνο, ίσως θα είναι ανάγκη να υφίσταμαι τα βάρη του γήρατος και να βλέπω και να ακούω λιγότερο και να σκέφτομαι λιγότερο αποτελεσματικά και να μαθαίνω δυσκολότερα και να ξεχνάω περισσότερο (ευκολότερα) και από όσους πρωτύτερα ήμουν καλύτερος απ' αυτούς να γίνομαι χειρότερος· αλλά όμως, αν από τη μία δεν αντιλαμβάνομαι αυτά, ο βίος (μου) θα ήταν ανυπόφορος, αν απ' την άλλη τα αντιλαμβανόμουν πώς δεν είναι ανάγκη να ζω και χειρότερα και πιο άσχημα; Αλλά όμως, αν βέβαια θα πεθάνω άδικα, γι' αυτούς που θα με θανατώσουν άδικα αυτό θα είναι αισχρό· γιατί αν το να αδικεί κάποιος είναι αισχρό, πώς δεν είναι αισχρό να κάνει οτιδήποτε με άδικο τρόπο;

Γ2.
πολλοῖς
γήρα
(τήν) δυσμαθῆ
τούτους
ὕμῶν

έώρα
ἀπόβηθι
γενοίμεθα
ἤσθηνται
ἀδικῆσαι

Γ3.α.

ἐπιτελεισθαι: Υποκείμενο στο απρ. ρ. «ἀναγκαῖον ἔσται» τελικό
απαρέμφατο, με υποκείμενο «με», ετεροπροσωπία

πρότερον: επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου, που εκφέρεται με
επίρρημα στο «ἦν»

τούτων: γενική συγκριτική από το «χείρω»

ἀβίωτος: κατηγορούμενο στο «βίος» μέσω του «ἂν εἶη»

ἐμέ: αντικείμενο στην μετοχή «τοῖς ἀποκτείνασι»

ὅτιοῦν: αντικείμενο σύστοιχο στο «ποιεῖν»

Γ3.β.

εἰ μὴ αἰσθανοίμην ...ἂν εἶη

Απλή σκέψη

Επιμέλεια Θεμάτων
Κακοσαίου Ελένη